

Меляков Антон Володимирович,
к.і.н., доц.,
професор кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0001-5294-7560

УДК 352/354:304

doi: 10.34213/tp.20.02.13

СУПЕРЕЧНОСТІ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ПУБЛІЧНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Доведено, що організаційний складник державної гуманітарної політики характеризується фрагментарністю та відчутною залежністю від політичної кон'юнктури. У 2019–2020 рр. низка інституцій гуманітарної сфери проіснували кілька місяців і виключно “на папері”. Показано, що рішення про утворення Державної служби з питань етнополітики та свободи совісті є своєчасним. Охарактеризовано негативний вплив на розвиток гуманітарних інституцій секвестру державного бюджету, спричиненого пандемією COVID-19. Доведено, що кадрова політика в гуманітарній сфері відзначається, з одного боку, високим рівнем інформаційної відкритості, з іншого – непослідовністю, конфліктогенністю тощо.

Ключові слова: публічна політика, гуманітарна сфера, інституційні аспекти, урядовий уповноважений.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В Україні триває пошук ефективної моделі розроблення та реалізації державної гуманітарної політики. У роки незалежності відбувалися багаторазові й часто належним чином не обґрунтовані переформатування інституційних засад гуманітарного розвитку. У результаті зазнавали постійних змін завдання, функції та повноваження міністерств, державних департаментів/агентств/служб тощо. Відсутність сталості та прогнозованості негативно позначалася на системності публічної гуманітарної політики, призводила до кадрового “голоду”, не сприяла стабільному фінансуванню як окремих інституцій, так і сфери в цілому.

Починаючи з 2019 р. в Україні відбуваються чергові масштабні зміни в колі інституцій гуманітарної сфери. Після десятирічної перерви відновлено діяльність центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОБВ) з питань етнонаціональних та державно-конфесійних відносин – Державної служби з питань етнополітики та свободи совісті [12]. Як показано нами в попередніх публікаціях, це довгоочікуване управлінське рішення було позитивно сприйняте громадськістю та експертами практиками.

Уперше в історії України на законодавчому рівні запроваджено посади Освітнього омбудсмена та Урядового уповноваженого із захисту державної мови. І якщо перший розпочав свою активну діяльність в листопаді 2019 р., то організаційно-правові перипетії навколо “мовного омбудсмена” гальмують початок його реальної діяльності, дають підстави окремим представникам інститутів громадянського суспільства характеризувати цю посаду як “великою мірою декоративну” [4]. Отже, актуальним завданням публічного управління залишається формування такої моделі гуманітарної політики, котра відзначалася б гнучкістю, готовністю відповідати на виклики сучасності. Разом із тим її обов'язковими рисами мають бути сталість, прогнозованість, інтегрованість тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади державної гуманітарної політики висвітлено в публікаціях В. Войналовича, С. Здіорука, В. Карлової, І. Лопушинського, О. Розумної, П. Ситника, В. Трощинського. Управлінські аспекти гуманітарного розвитку досліджують: В. Бульба, С. Зубченко, Т. Ковальова, О. Литвиненко, В. Купрійчук, І. Парубчак, Е. Попок та ін. Серед останніх дисертаційних робіт відзначимо докторські дослідження О. Данилевської (мовна політика) та Н. Шульги (освітня політика).

В окрему групу джерел, важливих для об'єктивної характеристики сучасного стану гуманітарних інституцій, варто виділити публікації та інтерв'ю їхніх топ-менеджерів, зокрема: А. Дробовича (Український інститут національної пам'яті), О. Коваль (Український інститут книги), О. Островської-Лютої ("Мистецький арсенал"), Ю. Федів (Український культурний фонд), В. Шейка (Український інститут).

Відаючи належне успіхам вітчизняних дослідників, відзначимо, що питання інституціонального забезпечення гуманітарного розвитку постійно потребують актуалізації, через перманентні зміни, спричинені політичною кон'юнктурою.

Отже, **метою статті** є аналіз інституційного забезпечення публічної політики в гуманітарній сфері України. Особливий акцент буде зроблено на тих установах, котрі було створено/відновлено або які зазнали принципового реформатування протягом 2019–2020 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свій деструктивний вплив на досліджувані нами процеси, безумовно, здійснило пандемія COVID-19. Ретельний аналіз її як коротко-, так і довгострокових наслідків для реалізації гуманітарної політики, вочевидь, є справою майбутнього. Тут лише наголосимо на кількох результатах упровадження карантинних заходів, серед яких перше місце за значущістю посідає секвестр Державного бюджету України 2020 р., проведений з метою акумулювання ресурсів для боротьби з пандемією. Характеристику втрат, що їх зазнали кошториси низки інституцій гуманітарного профілю, наведено в табл. 1, складеній автором за матеріалами [7].

Таблиця 1
Фінансове забезпечення окремих інституцій гуманітарної сфери України у 2020 бюджетному році (млн грн)

<i>Статті витрат</i>	<i>Державний бюджет (14.11.2019)</i>	<i>Державний бюджет (13.04.2020)</i>
Український культурний фонд	697 438,8	400 861,6
Інститут книги, підтримка книговидання та популяризація української літератури у світі	151 665,7	101 165,7
Державна служба з питань етнополітики та свободи совісті	18 063,1	16 273,1
Державне агентство України з питань кіно	772 683,0	463 443,0
Український інститут національної пам'яті	129 886,0	65 106,1
Уповноважений із захисту державної мови	17 536,2	15 886,2

Як свідчать наведені відомості, найбільшого скорочення зазнав бюджет Українського інституту національної пам'яті (50 %), на понад 40 % зменшилося фінансування Українського культурного фонду та на близько 30 % –

Українського інституту книги. Відзначимо, що, наприклад, УКФ протягом березня-квітня 2020 р. розгорнув масштабну медійну діяльність, єдино можливу в умовах протиепідемічних обмежень, з метою недопущення скорочення фінансування. Така активність топ-менеджменту дала свій результат, і бюджет Фонду було зменшено “лише” на близько 300 млн грн, але не на 500 млн грн, як це було заплановано. Останнє унеможливило б виконання головної мети Фонду, котрий фінансується за рахунок державного бюджету, – надання підтримки десяткам проєктів, які попередньо вже були погоджені експертними групами Фонду.

Також відбулося незначне скорочення фінансування двох новостворених органів: Держслужби з питань етнополітики та свободи совісті та Уповноваженого із захисту державної мови. Збережені статті витрат призначено для виплат заробітної плати та сплати послуг ЖКГ, натомість фінансування так званих витрат розвитку було повністю знято. На сьогодні неможливо прогнозувати, яким чином це вплине на ефективність цих установ, адже, станом на травень 2020 р., обидві інституції перебувають на етапі організаційного оформлення і ще не розпочали своє повноцінне функціонування, про що окремо буде зазначено нижче в статті.

Одним із ключових недоліків вітчизняної моделі гуманітарної політики є надзвичайна вразливість її інституційного складника від змін політико-ідеологічного характеру. Попри багаторазово задекларовані прагнення до “сталого розвитку”, до збереження “інституційної пам’яті” та “кращих управлінських традицій”, ЦОВВ з реалізації гуманітарної політики зазнавали постійних організаційних змін, що можна проілюструвати на прикладі відомостей, наведених у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка переформатування ЦОВВ з питань молодіжної політики в Україні в 1996–2020 рр.

<i>Назва ЦОВВ</i>	<i>Дата створення¹</i>
Міністерство України у справах сім’ї та молоді	04.12.1996
Державний комітет України у справах сім’ї та молоді	16.06.1999
Державний комітет України у справах молодіжної політики, спорту і туризму	31.05.2000
Державний комітет України у справах сім’ї та молоді	22.11.2001
Міністерство України у справах сім’ї, дітей та молоді	06.02.2004
Міністерство України у справах молоді та спорту	26.02.2005
Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту	18.08.2005
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	09.12.2010
Державна служба молоді та спорту України	31.05.2011
Міністерство молоді та спорту України	24.07.2013
Міністерство культури, молоді та спорту України	02.09.2019
Державне агентство розвитку молоді та громадянського суспільства України (не діяло, ліквідовано 25.03.2020)	24.12.2019
Міністерство молоді та спорту України	11.03.2020

¹В окремих випадках зазначено Міністерство освіти і науки дату акта про утворення ЦОВВ, в інших – дату затвердження Положення про ЦОВВ.

З наведеного видно, що, суто арифметично, ЦОВВ з молодіжної політики зазнавав оптимізації частіше ніж один раз на два роки. В одних випадках це було не більше ніж перейменування, в інших – суттєве розширення/звуження функціоналу з відповідним збільшенням/скороченням ресурсного забезпечення, змінами на рівні територіальних підрозділів тощо.

Хаотичність, непослідовність та відсутність стратегії у створенні інституційних засад гуманітарної політики яскраво демонструє кейс з оптимізацією структури Міністерства культури України, котре зазнало чергового реформатування у вересні 2019 р. У грудні того ж року, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України, у структурі міністерства було утворено низку установ, покликаних виробляти та реалізовувати державну політику в гуманітарній царині, що видно з табл. 3, складеної автором на підставі [3; 6; 9]

Таблиця 3

Хід оптимізації центральних органів виконавчої влади
в сфері культурної політики у 2019–2020 рр.

Назва	Стан на 20.05.2020
Державне агентство України з питань мистецтв	Утворення призупинено 23.03.2020
Державне агентство України з питань мистецької освіти	Утворення призупинено 23.03.2020
Державне агентство розвитку молоді та громадянського суспільства	Ліквідовано 25.03.2020
Державне агентство розвитку туризму	Діє
Державне агентство спорту України	Ліквідовано 25.03.2020
Державна інспекція культурної спадщини України	Утворення призупинено 23.03.2020
Державна служба охорони культурної спадщини України	Утворення призупинено 23.03.2020

Як бачимо, серед семи новоутворених органів, діяльність чотирьох було призупинено через лічені місяці, ще два було ліквідовано як структурні підрозділи Мінкульту у зв'язку зі створенням 11.03.2020 р. профільного ЦОВВ – Міністерства молоді та спорту України. Таким чином, у первісному вигляді зміну Уряду пережило лише Державне агентство розвитку туризму України, котре, станом на середину 2020 р., перебуває на етапі комплектування штату. Через секвестр державного бюджету, Агентство втратило лівову частку належного фінансування, що вірогідно відтермінує досягнення задекларованих керівництвом Агентства амбітних завдань.

Одним із найбільш проблемних кейсів публічного адміністрування гуманітарної сфери є мовна політика та її інституційний вимір. Як зазначалося на початку статті, з метою надання цьому напряму гуманітарної політики належного організаційно-правового оформлення, було упроваджено інститут Урядового уповноваженого із захисту державної мови, діяльність якого регулюється ст. 49-58 Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” [8].

Характеризуючи піврічне існування цієї інституції, доречно послуговатися спортивним терміном “фальстарт”, що зумовлене кількома причинами,

головним чином, кадрового характеру. Ще на етапі обрання Уповноваженого, громадські активісти та представники наукової спільноти публічно підтримували на цю посаду відомого політика, науковця та громадського діяча Тараса Кременя. Проте керівництво Міністерства культури зробило ставку на особистість, безпосередньо не залучену до розроблення мовної політики, причому ключовим словом тут є саме “політика”. Першим в історії України “мовним омбудсманом” стала професор ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв) Тетяна Монахова – професійний філолог, шанований викладач та науковець.

Не маючи досвіду політичної діяльності, відповідних адміністративних навичок та міцних зв'язків серед представників вітчизняного політичного істеблїшменту, обрана Уповноважена не змогла сформувати Секретаріат та налагодити його роботу, хоча, як показано в табл. 1, належні витрати і були передбачені державним бюджетом. Також не вдалося Т. Монаховій знайти належну підтримку в середовищі громадських організацій мовно-культурного спрямування, без чого ефективна діяльність із захисту державної мови є неможливою. Як результат, у річницю прийняття Закону про функціонування української мови, перший “мовний омбудсман” України заявила про відставку з посади, на якій перебувала протягом всього шести місяців, і повернулася до академічної кар'єри [1; 4; 10].

Відповідно до чинного законодавства, протягом 30 днів від дня дострокового припинення повноважень Уповноваженого, Омбудсман України, Міністерство культури та інформаційної політики, а також Міністерство юстиції повинні запропонувати Урядові по одній кандидатурі на посаду Уповноваженого [10]. Таким чином, у випадку чіткого дотримання Кабінетом Міністрів України законодавчих норм, протягом червня-липня 2020 р. в Україні може з'явитися другий в її історії “мовний омбудсман”.

“Підваженою” залишається і діяльність Державної служби з питань етнополітики та свободи совісті. Як і в попередньому випадку, на етапі обрання Голови Служби, керівництво Мінкульту надало перевагу не досвідченому управлінцю-практику, але науковцю та академічній викладачці, відомій дослідниці-соціологу Олені Богдан. Натомість, як і в “мовному прикладі”, громадськістю була організована масштабна медійна кампанія на підтримку альтернативного кандидата – Андрія Юраша [5]. Останній, вважаючи результати конкурсного відбору недоброчесними, 19.03.2020 р., звернувся до суду, вимагаючи визнати результати конкурсу протиправними та скасувати рішення конкурсної комісії. Відтак 24 березня 2020 р. в Окружному адміністративному суді м. Києва розпочато відповідне провадження [13].

Одним із небагатьох складників державної гуманітарної політики, що не зазнав у 2019–2020 рр. принципів змін, є діяльність консультативно-дорадчих органів гуманітарного спрямування при Президентові України. Чи не вперше у вітчизняній управлінській практиці, обрання нового президента не призвело до ліквідації існуючих та створення нових КДО. Зокрема, і до сьогодні чинним є Указ Президента України про утворення Ради з питань національної єдності від 11.12.2015 р. [11]. Проте інформація про діяльність згаданого КДО протягом останніх двох років відсутня в медійному просторі, а його персональний склад не змінювався з 2016 р., хоча близько однієї п'ятої від складу членів Ради – це чиновники, які станом на середину 2020 р. вже не обіймають актуальних посад, а окремі особи публічно заявляли про вихід з неї ще у грудні 2019 р. [2].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Організаційний складник реалізації гуманітарної політики відзначається такими рисами, як волюнтаризм, фрагментарність, відчутна залежність від політичного чинника. Наприклад, центральний орган виконавчої влади, котрий реалізовує державну молодіжну політику, було перформатовано тринадцять разів за останні двадцять п'ять років, тобто в середньому один раз кожні два роки.

Низка інституцій проіснували кілька місяців і виключно “на папері”. Зокрема, Державне агентство розвитку молоді та громадянського суспільства України, утворене Урядом у грудні 2019 р., було ліквідоване наступним Урядом у березні 2020 р., так і не розпочавши свою діяльність.

Як позитивне і своєчасне можна відзначити рішення про утворення Державної служби з питань етнополітики і свободи совісті. Щоправда, процес організаційного становлення цієї Служби триває з серпня 2019 р., і станом на травень 2020 р. його не завершено. Через відсутність належного організаційно-правового оформлення фактично не діє Урядовий уповноважений з питань захисту державної мови. Також на стан інституцій гуманітарної сфери безпосередньо і негативно вплинула необхідність секвестру державного бюджету, спричинена пандемією COVID-19.

Кадрова політика в гуманітарній сфері відзначається, з одного боку, високим рівнем інформаційної відкритості, з іншого – непослідовністю, конфліктністю тощо. У 2019–2020 рр. на кадрові рішення активно намагалася впливати організована громадськість. Серед інструментів впливу: публічні виступи в ЗМІ, так звані “відкриті листи” до керівництва уряду та окремих міністерств, активне лобіювання кандидатур на певні посади шляхом поширення відповідної інформації в соціальних мережах. При цьому об'єктом критики були не тільки процедурні та організаційні аспекти призначень, але й особи, які їх отримали.

Серед подальших напрямів вивчення проблематики публічного управління гуманітарним розвитком нашої держави відзначимо наступні. По-перше, аналіз адміністративного та політичного контексту перспектив прийняття засадничих документів в царині гуманітарної політики. Концепція гуманітарної політики/розвитку України понад 10 років продовжує бути предметом обговорення. По-друге, аналіз діяльності вже існуючих (освітній омбудсман) та новостворених (“мовний омбудсман”) інституцій. По-третє, дослідження реальних кейсів забезпечення гуманітарних/культурних прав мешканців у створених об'єднаних територіальних громадах з особливим акцентом на кадровому та фінансовому забезпеченні цих процесів.

Список використаних джерел

1. Бондар С. Україна залишається без мовного омбудсмена: чому Тетяна Монахова вирішила звільнитися? *Opinion*. 2020. 24 квіт. URL: <https://opinionua.com/2020/04/24/ukra%20na-zalishayetsya-bez-movnogo-ombudsmena-chomu-tetyana-monaxova-virishilazvilnitsya/?fbclid=IwAR3-Y7TQvPZjLYphmJP1c7xEbiP1714Lnd9F8CzZu1svLGAYa01475mVSMAC> (дата звернення: 11.05.2020).
2. Галушко К. Офіційно вихожу зі складу громадської ради при Президентіві України з питань національної єдності. *Історична правда*. 2019. 18 груд. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2019/12/18/156745/> (дата звернення: 10.04.2020).
3. Деякі питання Державного агентства спорту і Державного агентства розвитку молоді та громадянського суспільства : Постанова КМУ від 25.03.2020 р. № 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233-2020-%D0%BF>.

4. Журавльова О. Мовний омбудсмен в Україні: дієвий інструмент чи формальність? *Німецька хвиля*. 2020. 29 квіт. URL: <https://p.dw.com/p/3bYPF> (дата звернення: 10.05.2020).
5. Звернення Експертної ради Міністерства культури України з питань етнополітики. *Українська правда*. 2019. 26 листоп. URL: <https://blogs.prawda.com.ua/authors/bystrytsky/5ddcc08dd3c61/>.
6. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо діяльності Міністерства культури та інформаційної політики : Постанова КМУ від 23.03.2020 р. № 231. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2020-%D0%BF#n6>.
7. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX, зі змінами від 13.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>.
8. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
9. Про затвердження положень про деякі центральні органи виконавчої влади у сфері культури та внесення змін до Положення про Міністерство культури, молоді та спорту України : Постанова КМУ від 24.12.2019 р. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2019-%D0%BF#n5> (дата звернення: 28.03.2020).
10. Про звільнення Монахової Т. В. з посади Уповноваженого із захисту державної мови : розпорядження КМУ від 06.05.2020 р. № 491-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zvlnennya-monahovoyi-t-v-z-pos-a491r>.
11. Про Раду з питань національної єдності : Указ Президента України від 11.12.2015 р. № 697/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697/2015> (дата звернення: 28.03.2020).
12. Про утворення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті : Постанова КМУ від 12.06.2019 р. № 503. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorenyu-derzhavnoyi-sluzhbi-ukrayini-z-etnopolitiki-ta-svobod-i-sovisti-m-120619> (дата звернення: 28.03.2020).
13. Судова влада України. Єдиний унікальний номер справи 640/6660/20. URL: <https://court.gov.ua/fair/> (дата звернення: 28.03.2020).

Meliakov A. V.,

*PhD in History, Associate Professor, Professor of Social and Humanitarian Policy Department,
KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0001-5294-7560*

CONTRADICTIONS IN THE FORMATION OF ORGANIZATIONAL FOUNDATIONS OF PUBLIC HUMANITARIAN POLICY OF UKRAINE

The article describes the contradictions of the institutional support of public policy in the humanitarian sphere in modern Ukraine. It is proved that the organizational component of the implementation of humanitarian policy has such features as voluntarism, fragmentation, significant dependence on the political factor. It is shown that, for example, the central executive body that implements state youth policy has been reformatted thirteen times in the last twenty-five years, i.e. on average it was amended once every two years. A number of institutions existed for several months and exclusively "on paper". Thus, the State Agency for Youth and Civil Society Development of Ukraine, established by the Government in December 2019, was liquidated by the next Government in March 2020, not having started its activity.

At the same time, the decision to establish the State Service for Ethnopolitics and Freedom of Conscience can be noted as positive and timely. However, the process of organizational formation of this Service has been going on since August 2019, and as of May 2020, it has not been completed. It is shown that due to the lack of proper organizational and legal design, as of May 2020, the Government Commissioner for the Protection of the State Language does not act. The first "language ombudsman" in the history of Ukraine worked in his position for six months, resigning of his own free will in April 2020.

The state of funding for the humanitarian sphere was directly and negatively affected by the need for state budget sequestration caused by the COVID-19 pandemic. As a result of budget cuts, the financing of tourism development was actually stopped, support for book publishing and popularization of Ukrainian literature was reduced by more than 50 million UAH, funding for the Ukrainian Institute of National Remembrance was halved, and the budget of the Ukrainian Cultural Foundation was reduced by more than 40%.

Personnel policy in the humanitarian sphere is characterized, on the one hand, by a high level of information openness, on the other - inconsistency, conflict, and so on. In 2019-2020 the organized public actively tried to influence personnel decisions. Among the tools of influence were public speeches in the media, the so-called "open letters" to the leaders of the government and individual ministries, active lobbying of candidates for certain positions by disseminating relevant information on social networks. At the same time, the object of criticism was not only the procedural and organizational aspects of the appointments, but also the persons who received them.

A promising area of further research may be the analysis of the first real steps of the newly formed organizations in the humanitarian sphere, in particular: the State Service for Ethnopolitics and Freedom of Conscience, the Government Commissioner for the Protection of the State Language, etc.

Keywords: public policy, humanitarian sphere, institutional aspects, government commissioner.

References

1. Bondar, S. Ukraina zalyshaietsia bez movnoho ombudsmena: chomu Tetiana Monakhova vyryshyla zvilnytysia? (2020). *Opinion*, 24 kvitnia URL: <https://opinionua.com/2020/04/24/ukra%20na-zalishayetsya-bez-movnogo-ombudsmena-chomu-tetyana-monakhova-virishila-zvilnitisya/?fbclid=IwAR3-Y7TQvPZjLYphmJP1c7xEbiP17I4Lnd9F8CzZu1svLGyAo1475mVSMAC> [in Ukrainian].
2. Halushko, K. Ofitsijno vykhozhu zi skladu hromads'koi rady pry Prezydentovi Ukrainy z pytan natsionalnoi iednosti. (2019). *Istorychna pravda*, 18 hrudnia. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2019/12/18/156745/> [in Ukrainian].
3. Deiaki pytannia Derzhavnoho ahentstva sportu i Derzhavnoho ahentstva rozvytku molodi ta hromadianskoho suspilstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.03.2020 r. № 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233-2020-%D0%BF>.
4. Zhuravlova, O. Movnyj ombudsmen v Ukraini: diievij instrument chy formalnist? (2020). *Nimetska khvyliya*, 29 kvitnia. URL: <https://p.dw.com/p/3bYYPF> [in Ukrainian].
5. Zvernennia Ekspertnoi rady Ministerstva kultury Ukrainy z pytan etnopolityky. (2019). *Ukrainska pravda*, 26 lystopada. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bystrytsky/5ddcc08dd3c61/> [in Ukrainian].
6. Pro vnesennia zmin do deiakykh aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy schodo diialnosti Ministerstva kultury ta informatsijnoi polityky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03.2020 r. № 231. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2020-%D0%BF#n6>.
7. Pro Derzhavnyj biudzhet Ukrainy na 2020: Zakon Ukrainy vid 14.11.2019 r. № 294-IX. Iz minamy vid 13.04.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>.
8. Pro zabezpechennia funkcionuvannia ukrainskoi movy iak derzhavnoi: Zakon Ukrainy vid 25.04.2019 r. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
9. Pro zatverdzhennia polozhen pro deiaki tsentralni orhany vykonavchoi vlady u sferi kultury ta vnesennia zmin do Polozhennia pro Ministerstvo kultury, molodi ta sportu Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.12.2019 r. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2019-%D0%BF#n5>.
10. Pro zvilnennia Monakhovoi T.V. z posady Upovnovazhenoho iz zakhystu derzhavnoi mov: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.05.2020 r. № 491-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zvilnennya-monahovoyi-t-v-z-pos-a491r>.
11. Pro Radu z pytan natsionalnoi iednosti: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.12.2015 r. № 697/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697/2015>.
12. Pro utvorennia Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.06.2019 r. № 503. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorennya-derzhavnoyi-sluzhbi-ukrayini-z-etnopolitiki-ta-svobodi-sovisti-m-120619>.
13. Sudova vlada Ukrainy. Yedynyj unikalnyj nomer spravy 640/6660/20. URL: <https://court.gov.ua/fair/> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 15.05.2020 р.